

ПОГРОЗА ЗАСТОСУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Станкевич Р. В.

*аспірант кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
військовослужбовець
м. Львів, Україна*

Ядерна зброя належить до найнебезпечніших засобів збройної боротьби, адже її застосування або навіть погроза застосування створює екзистенційну загрозу для людства. Я твердо переконаний: погроза застосування ядерної зброї не є промовистою риторикою, а корінним викликом міжнародному праву і людській безпеці. Коли держава використовує перспективу ядерної дії як засіб тиску, вона перекидає межу між політикою і правопорушенням – і робить це на шкоду не лише одній державі, а всьому світовому порядку. Після 24 лютого 2022 року ми вступили у фазу, коли публічні сигнали про можливе застосування ядерної зброї супроводжувалися конкретними діями, що загрожували ядерній інфраструктурі України, і саме тому предмет мого аналізу – не абстрактна доктрина, а реальні правові наслідки ядерного шантажу в умовах гібридної агресії.

Правова платформа цієї оцінки незмінна: заборона застосування сили та її погрози закріплена у статті 2 пункті 4 Статуту Організації Об'єднаних Націй і має характер імперативної норми (*jus cogens*). Це не декларація без практичної ваги – відступ від цієї норми руйнує основу міжнародного конституціоналізму, як слушно підкреслював Джеймс Кроуфорд у своїх працях [2, с. 89]. Українські дослідники також наголошують на цьому: М. Буроменський вказує, що «погроза силою підриває ідею колективної безпеки» і що правова заборона погрози має реальний імперативний характер [9, с. 87]. На мою думку, саме такий імперативний характер і робить неприйнятними всі форми ядерного шантажу.

Судова практика і доктрина роз'яснюють наслідки: у консультативному висновку Міжнародного Суду *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (1996) Суд визнав, що законність погрози залежить від законності передбачуваного застосування [3]. Проте той самий Суд і окремі судді вказали на унікальну руйнівну природу ядерної зброї, через що дотримання принципів міжнародного гуманітарного права – розрізнення та пропорційності – у разі її застосування виявляється практично

неможливим. У своїй окремій думці суддя Міжнародного Суду Christopher G. Weeramantry наголошував на глибокій несумісності ядерної зброї з гуманітарними стандартами і на небезпеці, яку несе навіть сама її загроза [3, окрема думка]. Цю позицію підтримують сучасні праці правознавців: Й. Дінштейн підкреслює, що ядерна зброя по своїй суті виходить за межі принципів пропорційності й необхідності [6, с. 214].

Водночас сучасна агресія проти України додає до цієї проблеми конкретику і гостроту: мілітаризація і захоплення окремих об'єктів ядерної інфраструктури, регулярні обстріли в зоні Запорізької атомної електростанції, удари поблизу Хмельницької атомної електростанції та бойові дії в Чорнобильській зоні створюють безпосередню небезпеку ядерної аварії. Я вважаю, що ці факти становлять не поодинокі інциденти, а складову стратегії, що поєднує фізичні ризики і психологічний тиск – тобто гібридний сценарій ядерного шантажу. Як зазначав Крістофер Грінвуд, атаки на об'єкти, які містять небезпечні сили, відображають особливу заборону у нормі міжнародного гуманітарного права, оскільки ураження таких об'єктів неминуче спричинює значну шкоду цивільному населенню [4, с. 221].

Особливу тривогу викликає статус Чорнобильської зони: нестабільність конструкцій саркофага, ризики при порушенні охоронних систем та зараження територій мають довгостроковий екологічний характер. Я вважаю недоречним і небезпечним сприймати такі ризики як «втрати інфраструктури» – вони є екзистенційними, оскільки масштаби радіоактивного забруднення не обмежуються межами України і можуть торкнутися десятків мільйонів людей у Європі. У такому контексті позиція Ф. Сендса щодо екологічних наслідків ядерних інцидентів є визначальною: екологічна шкода від подібних подій має міжпоколінний та міжнародний характер і набуває рис порушення фундаментальних норм [5, с. 142].

З огляду на те, що погроза застосування ядерної зброї супроводжується реальними діями, ми маємо справу з міжнародно-протиправною поведінкою, яка породжує відповідальність держави. Норми Проекту статей про відповідальність держав (2001) встановлюють просте правило: дії органів держави приписуються самій державі, незалежно від того, чи дія була погоджена на вищому рівні чи здійснена «самі по собі» [7, с. 134]. Отже, заперечення відповідальності через посилення на «окремі заяви посадовців» є формальним ухилянням від реальності. Українські вчені – зокрема О. Задорожний та М. Шумило – вказують, що агресія та пов'язаний з нею шантаж формують підстави для міжнародних примусових заходів, у тому числі санкцій та інших контрзаходів, які мають бути застосовані колективно [11; 12, с. 211].

У цьому контексті варто підкреслити і моральний вимір: ядерний шантаж посягає на фундаментальне право людства на виживання

і на право майбутніх поколінь на безпечне довкілля. Таке посягання виходить за межі класичної концепції міждержавних правопорушень і порушує імперативні норми *jus cogens*, що викликає обов'язки *erga omnes* для всього міжнародного співтовариства. Як слушно зазначає E. de Wet, толерантність до відступу від *jus cogens* означає загрозу руйнування міжнародного правопорядку [8, с. 61]. На мою думку, це вимагає не лише політичної реакції, але й чіткої юридичної позиції: міжнародне співтовариство має визнати явище ядерного шантажу міжнародно-протиправним, документувати факти і застосовувати правові механізми відповідальності.

Щодо можливих нормативних і практичних відповідей: по-перше, необхідна чітка кваліфікація дій у міжнародних актах та судових документах як таких, що містять елементи агресії і порушення імперативних норм. По-друге, слід активізувати механізми міжнародного розслідування щодо інцидентів на ядерних об'єктах та підготувати міжнародні запити до уповноважених органів, включно з Міжнародною атомною енергетичною агенцією, з метою збору доказів і забезпечення юридичної оцінки. По-третє, необхідно розглянути шлях притягнення до міжнародної відповідальності конкретних посадових осіб у випадках, коли їхні дії або рішення містять елементи злочину агресії чи інших міжнародних злочинів, що спричинили або істотно підвищили ризик масового ураження цивільного населення.

Підсумовуючи, я стверджую: погроза застосування ядерної зброї у межах збройної агресії російської федерації проти України – це юридично і морально неприйнятний акт, який порушує як Статут Організації Об'єднаних Націй, так і основоположні принципи міжнародного гуманітарного та екологічного права. З огляду на конкретні факти щодо Запорізької, Хмельницької і Чорнобильської атомних станцій, ми бачимо поєднання фізичної загрози та політичного шантажу – і це вимагає рішучої правової відповіді на міжнародному рівні.

Література

1. Cassese A. International Law. Oxford: Oxford University Press, 2005. 558 p.
2. Crawford J. State Responsibility: The General Part. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 825 p.
3. International Court of Justice. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons: Advisory Opinion of 8 July 1996. Hague : ICJ, 1996. (див. також окрему думку судді Christopher G. Weeramantry).
4. Greenwood C. International Humanitarian Law and the Nuclear Question. International and Comparative Law Quarterly. 1987. Vol. 36(2). P. 210–225.

5. Sands P. Principles of International Environmental Law. 4th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 670 p.
6. Dinstein Y. War, Aggression and Self-Defence. 7th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2021. 512 p.
7. International Law Commission. Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. UN Doc. A/56/10, 2001.
8. de Wet E. The International Constitutional Order. International and Comparative Law Quarterly. 2004. Vol. 53(1). P. 51–76.
9. Буроменський М., Кучик О. Заборона сили та сучасні виклики міжнародному праву. Харків : Право, 2021. 312 с.
10. Буткевич В. Г. Міжнародне право: підручник. Київ : Либідь, 2012. 728 с.
11. Задорожній О. В. Агресія Росії проти України: міжнародно-правова оцінка. Київ : К.І.С., 2016. 440 с.
12. Шумило М. І., Репецкий В. М. Міжнародне публічне право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 592 с.
13. Кучик О. Д. Заборона сили в міжнародному праві : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 280 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-39>

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА У ВІДНОСИНАХ ІЗ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Туровець Ю. М.

*кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Серед суб'єктів відносин з адміністративних послуг у сфері будівництва варто виділяти суб'єкти надання послуг, суб'єкти звернення, суб'єкти супроводження послуги, а також суб'єкти контролю.

Разом із тим переважно наукові розвідки торкаються питань суб'єктів надання чи контролю як таких, що виконують функції держави і до них ставляться особливі вимоги. Проте, визначення кола суб'єктів звернення з адміністративних послуг у сфері будівництва має важливе значення, оскільки в цьому випадку мова може йти про учасників правовідносин з різним правовим статусом, правосуб'єктністю та колом повноважень,